

A cselekvő szemléltetés népiskolai jelentősége

Irta: SZABÓ MIKLÓS.

Cogito ergo sum. Létünk alapja gondolkozásunkban gyökerezik. Gondolkozásunk anyagát szemléletek alkotják. A rendszerebb, következetesebb és elvontabb gondolkozás fejlesztője az aktív szemléltetés.

Népiskolában fontos a gyakorlatiasság kivitele. A gyakorlati ismeretek elsajátításán keresztül azonban jelentős az elképzelő erő fokozása és a tanultak könnyebb, élénkebb, maradandóbb elraktározása.

Az a szeretet, mellyel tanügyünk iránt viseltetek a benső hatás következtében, készítetett arra, hogy a ma gyermeke lelkének kollektív kifformálására a *cselekvő szemléltetés* népiskolai jelentőségét vessem föl, nagy általánosságban domborítsam ki.

Tantervünk előírja a szabadtéri oktatást és a kötelező kirándulások megtartását. Vannak azonban olyan helyek és körülmények, hogy a szabadtéri oktatás végrehajtása elé legyőzhetetlen akadályok gördülnek. Több pedagógus kartársam kifejtette már ezt. Nem célom, hogy ezeket is bevonjam mondanivalóim közé. Csupán annak jelentőségét óhajtom felvetni, hogy az ilyen helyeken szinte kivételes fontosságot kell tulajdonítani a tanulmányi barangolásoknak, kirándulásoknak.

Rá akarok mutatni a cselekvő szemléltetésen épülő oktatás mélyreható jelentőségére. Rá óhajtok mutatni továbbá azokra a maradandó ismeretekre, amiket tanulmányi barangolások, séták és kirándulások közben — aktíve — szerez, gyűjt és raktároz a gyermeki lélek.

Ősszel, tavasszal és nyáron nem okoz gondot, nehézséget a cselekvő szemléltetés megvalósítása. Hiszen a szabadtéri oktatásnál, valamint a kirándulások közepette lépten-nyomon alkalmazhatjuk. Alkalmazhatjuk pedig nemcsak a gazdasági tárgyak tanítása közben, de hasznosíthatjuk a reáliák minden egyes vonatkozásában. Sőt még néhány elvont tárgy könnyebb, élénkebb és maradandóbb megértéséhez is. (Például számolás-mérésnél.)

Bármelyik tárgy tanítása közben használjuk a cselekvő szemléltetést, fontoljuk meg, hogy ne anyagot, hanem *alkalmat* adjunk a gyermekeknek. Alkalmat arra, hogy tapasztalati ismeretüket önerejükől, szellemi önmunkásságukkal szerezhessék meg. A nagy természetben adott alkalom fogja szülni a tudást. A tudást, amely ismereten épül föl. Az ismeret pedig szemléleten alapszik. Ennélfogva gyermekeink jövőbeni tudása voltaképpen a szemléltetés mikéntjétől függ.

Minden tanító igyekezzék tanítását a közvetlenül szemlélt dolgokra építeni. Ez a hatás ugyanis élénkebb, így az erősebb diszpozíció után a könnyebb és tökéletesebb megértésre vezet.

Evégből meg kell ismertetni tanítványainkat a természet nagy

háztartásával. Oda kell hatni, hogy mindezeket megismerje majdan s megbecsülni és szeretni is tudja.

Gyermekeink még itt, az iskolában ismerjenek meg mindenféle munkát. Ezek nehézségét, avagy könnyű voltát. Testet-lelket egyaránt üdítő hatását. Még iskolás korukban ismerjék meg azért, hogy kikerülve az életbe, majdan csalódások ne ériék őket, de boldogságban és a tiszta örömben részük lehessen. Ez említeteket legkönnyebben és legmaradandóbban cselekvő szemléltetéseink által válthatjuk valóra.

Tudvalévő, hogy minél alaposabban ismeri valaki a természetet, annál célszerűbben fel tudja használni életbeni boldogulásához. Azonban, hogy felhasználhassa, morális szempontból is meg kell azt értenie. Tudnia kell, hogy a természet a maga totalitásában fenséges. E célból kellünk fel gyermekeinkben azt az igazi vágyat, mely szükséges ahhoz, hogy a természetet (hatását, áldásait, stb.) megismerhessék. A természet megismerése által lelkükben a vallásos érzetet felkeltsük... Ezen át ugyanis már igazán könnyű lesz a jóságos Isten végtelen hatalmához, bölcsességéhez vezetnünk a fejlődő gyermeklelküket.

A cselekvő szemléleten alapuló tanításunk legyen gazdag. Gazdag intenzitásban, maradandó hatásban és mélyreható emlékekben. Olyan gazdag, hogy még idők folyamán is: az iskolában kapott rögsimeretből az életben fejlődjön rögszeretet; a cselekvő munkáltatásból munkaszeretet, a honismeretből hazaszeretet; végül a nagy természet háztartásának megismeréséből forradjon ki az öntudatos vallásosság!

Tanulmányi kirándulásokon sok-sok élményt, ismeretet szerezhetünk. Ilyenkor sokszor bukkanunk majd leletekre, különféle régi dolgokra: kőzetekre, régi edény- és szerszámdarabokra. Ne tekintsük ezeket értékteleneknek. Bármilyen legyen is az, ejtsen bennünket gondolkozóba és minden dolog azzal foglalkoztasson, vajjon hogyan lehetne felhasználni? Hogyan lehetne az ismeretközlés szolgálatába állítani.

Cselekvő szemléltetésünknek a téli napokban történő kivihetőségét elősegítené és nagyon megkönnyítené a *falumuzeumok* létesítése. Ennek megvalósítása előtt kartársaim figyelmébe ajánlom vitéz Kálmán Ödön dr.: *A falutan mivelése* című füzetkékét. Ebben ama antopszidi tényeket írta meg a szerző, melyeknek befogadására kivétel nélkül minden tanítónak szüksége van. (Kapható a szerzőnél, Egerben, tanítóképző intézet.)

Már most az a kérdés, hogy a falumuzeumokkal kapcsolatos szer-tárakban mi minden lenne elhelyezve? Első ízben régiségtárgyak, leletek, kőzetek. Továbbá a természet növény- és állatvilágából vett szemléltető anyagok, növénygyűjtők, preparátumok. A gyermekkel készített modellek, szemléltető képek, rajzok és végül a tanító által összegyűjtött színes képek s több más dolgok lennének elhelyezve. Ez a szertár lesz a legértékesebb. Azért, mivel a tanuló és tanító közös munkájának a gyermekekre gyümölcsöző eszközeit foglalja magában. A téli időszakban fent említettek volnának a cselekvő szemléltetés segédeszközei. Ezeknek a tanításban történő felhasználására és az eredmény biztosítására — vezérfonalul — álljanak az alábbi irányelvek.

Elemi oktatásukban elengedhetetlenül jelentős szerepe van a szemléltetésnek. Az olyan helyes szemléltetésnek, mely minden tárgyról, anyagról hű, biztos és pontos képet ad. Mely míg egyfelől a téves ismeretek megjavítását, másfelől az adandó új ismeret igazi megvilágítását célozza. Az ilyen ismeretet pedig legkönnyebben s leghamarabb a cselekvő szemléltetés tudja megadni. Ezzel ugyanis a szabadtéri tanításunk, tanulmányi kirándulásunk, sétánk és barangolásunk alkalmával szerzett benyomások (hatások) alapján teljes célt érünk.

Ugy a szabad természet ölen nyújtott szemléltetésekkel, valamint azoknak a tanításban történő reprodukálásával csak az esetben érhetünk eredményt, ha értelmi munkát is fűzünk hozzájuk. Azaz pontosan leírjuk. Egyszerűen, kézzelfoghatóan és kimerítően megmagyarázzuk. Egyszóval appericiáljatjuk. Ez nem jelenti azt, hogy már most a szemléltetést célnak tekintsük. De azt jelenti, hogy a szemléltetés csak szórákoztatás magában, a lélekben nyomot nem hagy. Már pedig itt a hangsúly. Ez a fontos! Attól eltekintve, hogy a szemléltetés csak eszköz volt és mindvégig az is kell, hogy legyen, maradjon a tanításban, de a lélekben kitörölhetetlen díszipozíciót hagyjon.

Amint tanításunk tárgyalása nem történhetik összevisszaságban, úgy a szemléleti dolgok leírásában is bizonyos módszeres fokozatokat kell betartani.

A tárgyat, melyet szemléltetni akarunk, mindenekelőtt nagy általánosságban körül kell írunk. A szemléltetett eszközt a gyermekekkel megneveztetjük. Leiratjuk a természetben látható tulajdonságait: alakját, nagyságát és színét. Végül csoportosítottjuk: a használhatóság, anyag és számuk figyelembevételével.

A szemléleti tárgyat, dolgot úgy választjuk ki, hogy mindenben feleljen meg a gyermek értelmi fokának, illetve érdeklődési körének. Amit a gyermek nem ért meg, bizony nincs, de nem is lehet iránta érdeklődéssel. Alapfontosságú elv, hogy egyszerre csak egy tárgyat, anyagot szemléltessünk. Még a gyermekek által készített szemléltető eszközöknek bemutatása se legyen futólagos. Tartson s mutassuk azt kellő ideig és legyen *erőshangu*.

A leirtakból nem következik, hogy a gyermekeink előtt még ismeretlen szemléltető eszközöktől forduljunk el. Azokat, mint értékteleneket mellőzzük. Sőt, minden ambíciónkkal törekedjünk arra, hogy ezeket, mint kivételes értékeket használhassuk fel és minél előbb a cselekvő szemléltetés szolgálatába állítsuk.

